

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Dr. Onur KÖSE

Bir kuruma bağlı değildir.

onurkose26@gmail.com

0000-0002-7465-124X

10.56387/ahbvedebiyat.1685263

Gönderim Tarihi: 27.04.2025

Kabul Tarihi: 23.06.2025

Alıntı: KÖSE, O. (2025). "Von Papan Suikastının Dış Basındaki Yansımaları". *AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (12), 99-111.

Von Papan Suikastının Dış Basındaki Yansımaları

ÖZ: Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papan, 24 Şubat 1942 tarihinde başarısız bir suikasta uğramıştır. Hem suikast teşebbüsü hem de suikast sonrası mahkeme süreci dünya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır. Bu konuyla ilgili basında birçok yorum ve değerlendirmeler yer almıştır. Çalışmanın amacı, Von Papan suikastında dış basının değerlendirmelerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışmanın kapsamı başta Fransız basını olmak üzere Almanya, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık ve İtalya gibi devletlerin Von Papan suikastı ile ilgili yayınlanan gazete haberleridir. Bunun için Fransız gazeteleri haricindeki çalışmanın kaynakları, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nden temin edilmiştir. Fransız gazeteleri ise Fransız Gallica kütüphanesinden alınmıştır. Araştırma sonucu çalışmanın bulguları şunlardır: Sovyetler Birliği basını, özellikle İzvestiya ve Pravda gazeteleri olayın Almanlar tarafından gerçekleştirildiğini ve suçun Sovyetler Birliği'ne atıldığını iddia etmiş, mahkeme sürecinde ise Türk mahkemelerini sert bir üslupla eleştirmiştir. Alman basını suikastı İngiliz ve Sovyet gizli servislerinin tertip ettiğini düşünmektedir. Bununla birlikte Alman basını Birleşik Krallık'ın Avrupa'yı Bolşeviklere teslim ettiğini ve suikast ile uluslararası hukukun çiğnendiğini vurgulamıştır. Alman basını ayrıca Türk-Alman ilişkilerinin bozulmadığı propagandasını da yapmıştır. İngiliz basını da suikastın Almanlar tarafından yapıldığını iddia etmektedir. Fransız basınının Özgür Fransa tarafında da müttefik çizgisi görülmüştür. Fransız basınının Vichy tarafı Alman basını ile aynı doğrultuda değerlendirme yapmıştır. İtalyan, Macar, İsveç ve Arnavutluk basını da olayı Sovyet karşıtı bakış açısıyla değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Von Papan, İkinci Dünya Savaşı, Ankara Büyükelçiliği, Dış basın, Türk-Alman ilişkileri.

Reflections of Von Papan Assassination on Foreign Press

ABSTRACT: Von Papan, the German Ambassador to Ankara, was unsuccessfully assassinated on February 24, 1942. Both the assassination attempts, and the post-assassination trial had a great impact on world public opinion. The press made many comments and assessments. The aim of the study is to comparatively examine the evaluations of the foreign press on the Von Papan assassination. The scope of the study is newspaper news published about the Von Papan assassination, especially in the French press, as well as in countries such as Germany, the Soviet Union, the United Kingdom and Italy. For this purpose, the sources of the study, except for French newspapers, were obtained from the Turkish Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs. French newspapers were taken from the French Gallica library. The findings of the study are as follows: The Soviet Union press, especially the Izvestiya and Pravda newspapers, claimed that the incident was carried out by the Germans and that the blame was placed on the Soviet Union. During the trial process, Turkish courts were criticized harshly. The German press believes that the assassination was organized by the British and Soviet secret services. However, it was emphasized that the United Kingdom handed over Europe to the Bolsheviks and that international law was violated with the assassination. In addition, the German press made propaganda that Turkish German relations were not damaged. The British press also claims that the assassination was carried out by the Germans. On the Free French side of the French press, the Allied interpretation was seen. The Vichy side of the French press made an assessment along the same lines as the German press. The Italian, Hungarian, Swedish and Albanian press also evaluated the incident from an anti-Soviet perspective.

Keywords: Von Papan, World War II, Ankara Embassy, Foreign press, Turkish German relations.

MAKALE BİLGİLERİ / INFORMATION	
Makale Türü Type of Article	Araştırma Makalesi Research Article
Yazarların Katkı Düzeyi Contribution Level of Authors	Birinci Yazar: %100 First Author: %100
Etik Kurul Onayı Ethics Committee Approval	Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur. The study does not require ethics committee approval.
Finansal Destek Financial Support	Çalışmada finansal destek alınmamıştır. The study received no financial support.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. There are no potential conflicts of interest in the study.
Yapay Zekâ Kullanımı Use of Generative AI	Çalışmada yapay zekâ kullanılmamıştır. Artificial intelligence was not used in the study.
Değerlendirme Review	İki dış hakem, çift taraflı kör hakemlik. Two external referees, double blind.
Benzerlik Taraması Similarity Screening	Dergipark, intihal.net üzerinden yapılmıştır. The screening was done through Dergipark, intihal.net.
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and that all the studies are mentioned in the bibliography.
Etik İhlal Bildirimi Ethical Violation Report	ahbvedebiyatdergisi@hbv.edu.tr
Telif Hakkı ve Lisans Copyright and License	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Giriş

Franz Von Papen, 1879 yılında Almanya'da doğmuş, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Amerika Birleşik Devletleri'nde askeri ataşe, sonra da Osmanlı ordusunda kurmay olarak görev yapmıştır (Gülmez-Demirci, 2013: 227). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da siyasi hayatı ivme kazanmış, 1932'de kısa süreli de olsa başbakanlık yapmıştır (Papen, 1952: 146-171). Daha sonra Almanya'da Naziler iktidara gelmiştir. Bu süreçte, kendisinin siyasi kariyeri devam etmiş, 1938'e kadar Avusturya'da elçilik yapmıştır. Avusturya işgal edilince de yeni görev yeri Ankara olarak tayin edilmiştir (Gülmez-Demirci, 2013: 229). Von Papen'in Ankara'ya geldiği tarihte Arnavutluk, İtalya tarafından işgal edilmiş (Fischer, 1999: 22), bu doğrultuda Türkiye ile Birleşik Krallık ve Fransa arasındaki ilişkiler düzelmişti. Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi ve Polonya'nın Almanya ve Sovyetler Birliği ile paylaşılmasıyla Türkiye-Birleşik Krallık-Fransa arasında üçlü ittifak anlaşması imzalanmıştı (DDF, (2002): 446-452; ATASE, İkinci Dünya Harbi, 3-0-4.). Bu dönemde Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkilerde bazı sorunlar yaşanıyordu. Ticaret, krom ve silah sevkiyatları konusunun yanında Türkiye'nin Müttefiklerle sıkı bir diplomasi içinde olması Von Papen'in işini oldukça zorlaştırmıştı. Ancak Almanya'nın askeri zaferleri, özellikle Fransa'nın işgal edilmesi ile Türkiye, Almanya'ya karşı daha temkinli bir siyaset uygulamaya başlamıştı. Önce Bulgaristan ile Mart 1941'de sonra da Almanya ile Haziran 1941'de dostluk ve saldırmazlık anlaşması (DBTDA 32048-126112-1, 1941-06-18; DBTDA 32048-126113-5, 1941-06-18; DBTDA 32100-126852-29, 1941-06-18; DGFP 1918-1945, Series D, Volume XII, Doc. No. 648, s. 1051) yapmış olmasına karşın bazı konularda da direnç gösterebilmiştir. Özellikle Irak'ta yaşanan Mihver yanlısı bir darbe sonrası Almanya'nın askeri geçiş için yaptığı baskı, sonuçsuz kalmıştır (DGFP, 1918-1945, Series D, Volume XII, Doc. No. 568, s. 917). Bu olay bir taraftan Türk-Alman saldırmazlık anlaşmasına, bir taraftan Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne karşı yapacağı askerî harekât öncesi sağ kanadını korumaya, diğer taraftan da Von Papen'in Nazi Partisi ile arasının açılmasına yol açmıştır. Ancak yine de Von Papen, diplomatik çabalarını sürdürmüştür.

Haziran 1941'de Almanya ile Sovyetler Birliği arasında büyük bir muharebe başlamıştı. Bu evre, Türkiye için de bir rahatlama evresi olmuştur. 1941 sonunda Moskova kapısına kadar dayanan Alman birlikleri, daha ileriye gidememişti. Ardından rotasını güneye Hazar Denizi'ne doğru çevirecekti. Sovyetler Birliği ise, Moskova'yı savunmuş olmasına rağmen cephe genelinde korkunç zayıatlarla doğuya doğru çekilmişti (Clodfelter, 2017: 449-466). Daha önce sınır problemleri yaşadığı Romanya ve Finlandiya doğrudan, İspanya, İsveç gibi ülkelerle de dolaylı yollardan çatışma halindeydi. Bu süreçte Sovyetler Birliği bir taraftan Türkiye'den kuşku duymakta iken, diğer taraftan da Türkiye'yi karşısına almak istemiyordu. Birleşik Krallık da Orta Doğu'da kontrolü sağlamış olsa da Kuzey Afrika'daki savaş Mısır topraklarında idi. Türkiye açısından bakıldığında; batı sınırları Mihver ülkeleri tarafından işgal edilmiş, güneyinde Birleşik Krallık kontrolü, kuzeyinde Alman-Sovyet savaş alanı, doğusunda ise Birleşik Krallık ve Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiş bir İran vardı. Böyle bir ortamda 24 Şubat 1942'de Von Papen, eşi ile elçiliğe giderken yakınlarında bir bomba patlamış, ikisi de olaydan yaralanmadan kurtulmuştur (Sırakaya, 2014: 380). Suikast teşebbüsü, Türk kökenli Yugoslavya göçmeni üç kişi tarafından yapılmıştır. Bunlardan birisi, ki üzerinde bomba taşıyan kişi, olay yerinde ölmüştür. İlgili şahsın iki arkadaşı, olayın akabinde hemen yakalanmış ve Papen suikastının mahkeme süreci başlamıştır (Gülmez-Demirci, 2013: 242-243).

Von Papen suikastı ve sonrasındaki mahkeme süreci, bütün dünya basınında yankı uyandırmıştır. Gerek suikast hakkında gerek mahkeme süreci hakkında çeşitli yorumlar ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Sovyet Basını

Sovyet basını suikast ile yakından ilgilenmiştir. 10 Mart 1942 tarihli İzvestiya gazetesinde, suikastın ardından Almanya'nın Türkiye'ye ciddi anlamda baskı uyguladığını ifade etmiştir. Haberin sonrasında ise Von Papen'in geçmişinden bahsedilerek suikast amacının Türk-Sovyet ilişkilerini ve Türk-İngiliz ilişkilerini baltalamak olduğunu belirtmiştir (DBTDA, 32050-

126352-88, 1942-04-18; DBTDA, 32050-126352-51, 1942-05-05). 5 Nisan 1942 tarihli İzvestiya gazetesi, suikastın Sovyetler ve İngilizler tarafından yapıldığına dair suçlamayı iftira olarak nitelemiştir. Bu iftiranın amacının ise Türk-Müttefik ilişkilerine zarar vermek olduğunu ifade etmiştir. Yugoslavya kökenli Abdurrahman ve Süleyman adlı Türk sanıkların, elinde bomba olan Bolşevikler imajıyla Sovyet vatandaşları olan Pavlov ve Kornilov'u haksız yere suçladığını belirtmiştir. Türkiye'nin Hitler entrikalarını Sovyet vatandaşlarına yıkmaya teşebbüs ettiğini ifade etmiştir. Mahkemenin, Sovyet vatandaşlarının suçlarına dair evrakın, "Rusça'ya tercüme ettirilmesi" hakkını dahi ihlal ettiğini yazmıştır. Yazının devamında ise mahkemenin detayları aktarılmıştır. Mahkeme tutanaklarından hareketle gazete, Abdurrahman'ın aslında komünist olmadığını söylediğini, Yugoslav komünist partisine üye olmadığını ve sadece komünizmin ne olduğunu öğrenmeye çalıştığını yazmıştır. İzvestiya, Abdurrahman'ın buna benzer çelişkili ifadelerine vurgu yapmıştır. İzvestiya ve Pravda gazetelerinin 6 Nisan 1942 tarihli sayılarında Hitler taraftarlarının bu suikastı İngiliz ve Sovyet casuslarının yaptığı iddiasına değinerek bunun doğru olmadığını, suikastın Almanlar tarafından yapıldığını ve amaçlarının Türkiye'nin tarafsızlık politikasına etki etmek olduğunu yazmıştır. Ayrıca Türk-Sovyet ve Türk-Müttefik ilişkilerini baltalama niyetine de vurgu yapmıştır. Gazeteler, mahkeme detaylarından hareketle olayın Sovyetler Birliği ile hiçbir ilgisinin olmadığını ispatlamaya çalışmıştır (DBTDA, 32050-126352-74, 1942-04-06). Bir sonraki gün gönderilen büyükelçilik raporunda ise gazetelerin dava sürecindeki Türk hukuku ve mahkemesi ile "hilekâr kadılara dair Türk hikayeleri" arasında benzetme yaparak Türk mahkemelerini eleştirdiği görülmektedir (DBTDA, 32050-126352-66, 1942-04-07). Türk dışişlerine gönderilen raporun devamında gazeteler, mahkeme tutanaklarından hareketle Rusların kendini savunma hakkının ellerinden alındığını yazmıştır. Tutanaklardan hareketle Rus basını sanıkların komünizmle ilgisinin bulunmadığını belirtmiştir (DBTDA, 32050-126352-67, 1942-04-07; DBTDA, 32050-126352-68, 1942-04-07). Rusya'daki büyükelçilikten Dışişleri Bakanlığına gönderilen 8 Nisan 1942 tarihli rapora göre, Sovyet basını suikastın kime yaradığını sorgulamış ve bu teşebbüsün Almanlar tarafından yapıldığını yinelemiştir (DBTDA, 32050-126352-70, 1942-04-08). 10 Nisan 1942 tarihli İzvestiya gazetesi, mahkemenin detaylarını aktarmıştır. Gazeteye göre suçlanan Sovyet vatandaşları, kendilerini suçlayan ifadelerin Rusça tercümelerinden birini hiç okumamış, diğerini de geç bir tarihte okuma fırsatı bulmuştu. Suçlanan Sovyet vatandaşlarından biri olan Pavlov, itirafçı Abdurrahman'ın komünist partiye üye olmadığını söylemiş ve Abdurrahman'ın Moskova ile irtibatını sağlayan Fahri ve Niyazi'yi söylemesinin ardından eşgallerini ve kim olduklarını kendisine sormuş, cevap alamamıştır. Sovyet vatandaşları mahkemenin sonraki aşamasında da Rusça tercümede bazı sorunlar yaşamış ve gazete bu durumda vatandaşlarının suçlamaları bilmeden kendilerini nasıl savunacağını sormuştur (DBTDA, 32050-126352-45, 1942-04-10). 20 Haziran 1942 tarihli Pravda gazetesinde "Ankara adliyesi komedyası" başlığında Türk mahkemelerine ve Türk hukukuna hakaret eden yazılar görülmektedir. Mahkeme sürecinin aceleye getirilmesi, Pavlov ve Kornilov'un adli yardım alma haklarının reddedilmesi, suikastın Sovyetlerle ilişkilendirilmesinin iftira olduğu, mahkemede usulsüzlükler olduğu, mahkemenin tarafsız olmadığı, Sovyet vatandaşı aleyhine şahitlik eden kişinin akli yönden doktor raporu bulunduğu ve onun şahitliğinin kabul edilmemesi gerektiği gibi hususlar dile getirilerek bunun tam anlamıyla bir komedi olduğu eklenmiştir (DBTDA, 32050-126352-34, 1942-06-21; DBTDA, 32050-126352-29, 1942-06-25). Tass ajansı Eylül 1942'de, bu defa suikast teşebbüsünün sahte olduğunu ima etmiştir. Dışişlerine gönderilen raporda mahkeme süreci hakkında bazı bilgiler veren ajansın kamuoyunu tamamen yanlış yönlendirme teşebbüsünde olduğu notu düşülmüştür (DBTDA, 32050-126352-18, 1942-10-01).

Alman Basını

Alman basını ilk olarak olayı şu haberlerle aktarmıştır (DBTDA, 32050-126352-95; 1942-03-04): Basın, genel itibarıyla olayı Sovyet gizli servisleriyle ilişkilendirmiştir. Suikast teşebbüsünün yapıldığı saatlerde İstanbul'da büyükelçi aleyhine bildirilerin dağıtıldığını belirtmiştir. Ancak bu olayın Türk-Alman ilişkilerini olumsuz etkilemeyeceği basında açıkça görülmektedir. Berliner Börsen-Zeitung'un 25 Şubat 1942 tarihli sayısında, suikast hem Sovyet gizli servisi

GUEPOU¹ ile hem de İngiliz servisleri ile ilişkilendirilmiştir. Suikast teşebbüsünün, Avrupa'yı büyük bir mezara dönüştürmeyi amaçlayan Churchill ve Stalin'in politikalarının sonucu olduğu ifade edilmiştir. Deutsche Allgemeine Zeitung'un, 25 Şubat 1942 tarihli sayısında ise bu teşebbüsün İngiliz gizli servisi ve Bolşevik GUEPOU'nun iş birliği ile yapıldığı ifade edilmiştir. Gazete, İngilizlerin benzer hareketlerinin Balkanlarda, Fas'ta, Mısır'da, Irak'ta ve İran'da birçok kez yapıldığını, bunun sonucunda birçok sivilin hayatını kaybettiğini eklemiştir. Sonraki değerlendirmelerinde ise İngilizlerin ve Rusların Türkiye'ye yaptıkları siyasi baskıların sonuçsuz kalması üzerine suikast teşebbüsünün yapıldığını ifade etmiştir. Aynı gazete "Ankara'da Büyükelçi Von Papen'e saldırı" başlığı altında yine İngiliz ve Rus gizli servisleri ile olayı ilişkilendirerek, suikast teşebbüsünün detaylarını yazmıştır. Volkischer Beobachter'in 26 Şubat 1942 tarihli ve "Türk basını öfkeli" başlıklı yazısında, Türk basınındaki Türk-Alman dostluğuna dair yazıları ve Türk kamuoyundaki tepkileri belirtmiştir. Ardından iki Müttefik gizli servisini öne sürerek Von Papen'in, Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'daki amaçlarını Türkiye'ye bildirdiği için suikasta uğradığını eklemiştir. Berliner Lokal Anzeiger 25 Şubat 1942 tarihli sayısında, siyasi amaca değinmiş, saldırı teşebbüsünün İngiliz-Rus ortaklığını ve Avrupa'nın bizzat İngilizler tarafından bolşevizme teslim edilmesini açıkça ifade etmiştir. Yakın bir Türk-Sovyet ilişkileri için en büyük engelin Von Papen olduğu düşüncesiyle böyle bir saldırının yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca gazete, İngilizlerin uluslararası hukuku hiçe saydığını da eklemiştir. Aynı gazetenin 26 Şubat 1942 tarihli sayısında; suikasttan önce Türk polisinin ikisi İngiliz ve biri de General Charles de Gaulle'ün destekçisi olan üç kişiyi tutukladığı, İngiliz casuslarının Türkiye'de yoğun bir faaliyet içerisinde olduğu ve Alman karşıtı bildirilerin eş zamanda dağıtıldığı bilgisi verilerek İngiliz ajanlarının rolüne vurgu yapılmıştır. Olayın İtalyan kamuoyunda da yankı uyandırdığı yazılarak bu olayın tipik bir İngiliz terör yöntemi olduğu, önceki bombalı saldırı örnekleriyle birlikte aktarılmıştır. Alman basınına dair buradaki dışışleri arşiv belgesinin genelinde Alman gazete haberi ve ardından Fransızca çevirisi Dışışleri Bakanlığına gönderilmiştir. Ancak belgenin son kısmındaki yazışmanın Almanca kaynağı olmamakla birlikte; belgenin dili hem Türkçe yazılmış, hem de tercüman Tahsin Abdi Gökşingöl'in çevirisinde Alman basınından farklı bir üslup görülmüştür. "Image No. 651, Kahire 2/3/942" nüsha ve "Fon papen'e suikast yaparken kendisi süikasde maruz kaldı" başlıklı belgeye göre, Von Papen ile Hitler arasındaki geçmiş sorunlar yazılmış, Von Papen'in daha önce Naziler tarafından Viyana'da ortadan kaldırılmak istendiğini ama bu suikast teşebbüsünün de başarısız olduğunu, dolayısıyla Ankara'daki teşebbüsün de Naziler tarafından yapıldığı ifade edilmiştir².

Nisan ayına gelindiğinde Alman basını, mahkeme tutanaklarından hareketle saldırı amacının Türkiye'nin tarafsızlık politikasına karşı Türkiye'yi savaşa sokmayı amaçladığına, sanıkların Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerine, suçlulardan birinin Suriye'de olduğu ve İngilizlerin onu Türkiye'ye teslim etmediğine, İngilizlerin de bu iş ile bağlantılı olduğuna vurgu yapmıştır (DBTDA, 32050-126352-73, 1942-04-07). Neues Wiener Tageblatt gazetesinde ise suikast hakkında teknik bilgiler verildikten sonra olayın Sovyetlerle alakası vurgulanmıştır. Saldırının amacının ise Türkiye'yi tarafsızlık politikasından vazgeçirmek olduğunu belirtmiştir. Ek olarak İngiliz-Sovyet planlarının suya düştüğünü ve Türk-Alman ilişkilerinin daha da güçlendiği ifade edilmiştir (DBTDA, 32050-126352-61, 1942-04-09). Dışışleri Bakanlığına gönderilen 9 Nisan 1942 tarihli raporda birçok Alman gazetesinin konu hakkındaki değerlendirmeleri yazılmıştır. 2 Nisan 1942 tarihli Berliner Lokal-Anzeiger gazetesi, teşebbüsün Komintern ve GPU örgütü tarafından tertip edildiğini kesin bir dille belirtmiş ve amacın Türk tarafsızlığını engellemek olduğunu yazmıştır. 3 Nisan 1942 tarihli Deutsche Allgemeine Zeitung gazetesi de mahkeme tutanaklarındaki detayları aktararak suikastın faili olarak Sovyet gizli servislerini işaret etmiştir. Ayrıca sanık olan iki Sovyet vatandaşının kendilerini mağdur olarak gösterme çabalarını eleştirmiştir. 4 Nisan 1942 tarihli Deutsche Allgemeine Zeitung ise suikastın Türkiye'nin savaşa sürüklenmesi amacını taşıdığını ve İngilizlerin sanıkları koruduğunu ifade etmiştir (DBTDA,

¹ Bahsedilen gizli servisin GUEPOU, GURPOU ya da GPU olduğu ifade edilse de aslında NKVD'dir.

² Belgeden tercümanın Kahire/Müttefik kaynaklı bir gazeteyi çevirdiği anlaşılmaktadır. Gallica kütüphanesinde yaptığımız arama sonucu, çevrilen gazetenin Alman gazetesi olmadığı, belgenin yanlış tasniflendiği anlaşılmıştır. Gazetenin tam künyesi: *Images, Maison d'édition Dar-el-Hilal (Le Caire)*, "Von Papen", 2 Mart 1942, s. 5.

32050-126352-60, 1942-04-09). Frankfurter Zeitung'un 12 Nisan 1942 tarihli sayısında, mahkeme süreci ile ilgili detaylar verilmiş ve Sovyet sanıklarının mahkemeye yaptıkları saygısız davranışlara vurgu yapılmıştır. Pavlov'un elçilikte görevli, Kornilov'un ise bizzat Sovyet gizli servisi mensubu olduğu ifade edilmiştir (DBTDA, 32050-126352-57, 1942-04-12). 17 Nisan 1942 tarihli Allgemeine Zeitung'ta davanın üçüncü günü aktarılmıştır. Gazete, Rus sanıkların yargılama sürecini uzatmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Aynı tarihte, Berliner Lokal-Anzeiger gazetesi, Moskova'nın entrikaları başlığında Sovyetlerin mahkemeye sürekli müdahale etmeye çalıştığını, Rus sanıkların mahkemedeki tavırlarını ve zaman kazanmaya yönelik girişimlerini yazmıştır. Ayrıca Moskova basınının Türk yetkililerini Nazi işbirlikçisi olarak suçlamalarına da tepki göstermiştir. Türk basınının bu süreçte mahkemenin bütün detaylarını haber olarak vermesini, Türkiye'nin dava sürecini kimseden gizlememe çabası olarak yorumlamıştır (DBTDA, 32050-126352-53, 1942-04-20). 26 Nisan tarihli Reich gazetesi, Türk hukukunun Sovyetler Birliği basınının iftira ve saldırı merkezinde olduğunu ifade etmiştir. Türk basınının da onurlu bir şekilde mahkemenin bütün detaylarını yorumsuz olarak yayınladığını yazmıştır. Haberin sonunda ise ahlaki açıdan Bolşeviklerin bir savaş daha kaybettiğini belirtmiştir. 29 Nisan 1942 tarihli Berliner Börsen-Zeitung'ta ise, Türkiye'nin dava sürecindeki tarafsız tavrı vurgulanmıştır. Sanık Pavlov'un tavırları mahkemeyi ciddiye almadığı, mahkemeye sürekli hakaret ettiği, bu süreçte Türk yargısının soğukkanlılığını koruduğu yazılmıştır. Gazetede ayrıca Sovyet gizli servislerinin faaliyetlerinden de bahsedilmiştir. Aynı gazetenin bir sonraki sayısında, mahkemedeki detaylar ve yeni deliller aktarılmış, Kornilov ile suikast esnasında ölen Ömer arasındaki temasın bu delille kanıtlandığı belirtilmiştir (DBTDA, 32050-126352-46, 1942-05-06).

Fransız Basını

İkinci Dünya Savaşı'nın başında Birleşik Krallık ile birlikte en güçlü Müttefik ülkesi olan Fransa, Haziran 1940'ta işgal edildikten sonra bu ülkede iki farklı yönetim ortaya çıkmıştır. Bu iki farklı yönetim Mihver yanlısı Vichy hükümeti ile Müttefik yanlısı Özgür Fransa'dır ve bu durum, Müttefik orduların Fransa'yı Alman işgalinden kurtardığı 1944 yılına kadar devam etmiştir. Dolayısıyla Fransız basını da bu bölünmeden etkilenmiş, Fransa'da kalan gazetelerin önemli bir kısmı Vichy hükümeti yanlısı yazılar yazarken, Fransa dışında kalan ya da Fransa'nın dışına taşınan gazeteler, Müttefik yanlısı çizgisini devam ettirmişlerdir. Von Papen suikastı ile bu farklılık açıkça görülmüştür.

Çalışmada Fransız basını, yukarıdaki ayırmadan bağımsız, iki kulvarda incelenmiştir: Birincisi, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'ndeki belgelerden, ikincisi ise Fransız Gallica kütüphanesindeki süreli yayınlardan. Arşivlerdeki gazete yazıları, birkaç istisna dışında Fransız kütüphanesinden teyit edilmiş ve dipnotlarda gösterilmiştir. Bu bölümde ilk olarak arşiv belgelerindeki basın haberleri, sonra da Gallica'daki gazeteler analiz edilmiştir.

7 Mart 1942 tarihinde Şam konsolosluğundan gelen telgrafta Suriye'nin ve bazı Fransız gazetelerin suikast hakkındaki yazıları aktarılmıştı (DBTDA, 32050-126352-91, 1942-03-07). Bunlardan biri olan Echos de Syrie'nin 26 Şubat 1942 tarihli ve "Une bombe sur von papen a Ankara" başlıklı yazısında suikast teşebbüsünün Almanya tarafından yapıldığı ifade edilmiştir. Nazilerin bunu daha önce de denediklerini belirterek Papen ile Nazi Partisi arasındaki gerilime dikkat çekilmiştir. Echos de Syrie gazetesinin 17 Mart 1942 tarihli sayısında "pourquoi le parti nazi veut se debarrasser de Von Papen" başlıklı yazıda da Von Papen'e saldıran kişinin Nazi Partisi üyesi olduğu belirtilmiştir. Almanların olası bir Nazi yenilgisinde Von Papen gibi isimleri kurtarıcı olarak görme ihtimaline değinmiş ve Almanya'daki radikal Nazilerin, bütün bu isimlerden kurtulmaya çalışacaklarını yazmıştır. Belgeden hareketle, Matin gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısında, suikastın teknik detayları üzerine tartışılmıştır. Aynı gazetenin bir sonraki sayısında ise "Provocation Nazie" başlığıyla suikast teşebbüsünün bizzat Gestapo tarafından düzenlendiği, amacının Türk-Alman ilişkilerinde gerginlik yaratmak olduğu ve Almanya'nın Türkiye üzerinden bir Kafkasya hesabı yaptığı yazılmıştır. Matin'in 6 Mart 1942 tarihli sayısı ve "Les dessous de l'attentat contre Von Papen" başlıklı yazısında saldırının faili-

nin Yugoslavya kökenli olduğunu belirtmekle yetinmişti³. Fransız kütüphanesinden bakıldığında, Le Matin gazetesi farklı ifadeler kullanmıştır. 26 Şubat tarihli nüshada, Von Papen saldırısı ile ilişkili olarak; suikast öncesi Alman karşıtı bildirileri, İngiliz-Sovyet anlaşmasını ve Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'deki Türk karşıtı faaliyetlerini vurgulamıştır (Le Matin, "L'attentat d'Ankara nouvelle machination de l'intelligence service", 26 02 1942, s. 2). Le Matin gazetesinin 27 Şubat 1942 tarihli sayısında ise İngiliz ve Sovyet istihbarat servisleri suçlanmıştır. Amaç olarak da Von Papen'in, İngiliz ve Sovyetler Birliği'ne karşı olan diplomatik çabaları gösterilmiştir (Le Matin, "L'Intelligence Service et la Guépéou ont les mêmes méthodes", 27 02 1942, s. 1). 7 Mart 1942 tarihinde de Von Papen suikastındaki sanıkların komünist olduğu vurgulanmıştır (Le Matin, "L'auteur de l'attentat contre M. von Papen est un communiste macédonien", 7 03 1942, s. 3). Aynı gazete ismine sahip iki farklı yorum, şu şekilde açıklanabilir: Bilindiği üzere Fransa'nın Almanlar tarafından işgal edilmesiyle, Fransız basını ikiye bölünmüştü. Fransa'daki yayınların çoğu, Vichy ve Alman yanlısı iken kolonilerdeki yayınlar Özgür Fransa'ya aitti. Suriye'den Dışişleri Bakanlığına gönderilen telgrafların da Özgür Fransa'ya ait olduğu, büyük olasılıkla Le Matin gazetesinden bazı kişilerin kolonilerde yayın yaptığı anlaşılabılır. Ancak bu yayınlar, Fransız kütüphanesinde tespit edilememiştir.

Nisan 1942'de Dışişleri Bakanlığına gönderilen büyükelçilik raporunda Fransız basınında şu haberler görülmüştür (DBTDA, 32050-126352-56, 1942-04-17): Le Petit Journal, 2 Nisan 1942 tarihindeki sayısında ve aynı gazetenin 3 Nisan 1942 tarihli sayısında mahkeme sürecini tarafsız bir şekilde aktarmıştır (Le Petit Journal, "Le procès des auteurs de l'attentat contre M. Von Papen s'est ouvert, hier, a Ankara", 2 04 1942, s. 3; Le petit journal, "L'attentat contre M. Von Papen", 3 04 1942, s. 1). Les Nouveaux Temps'un, 4 Nisan 1942 tarihli sayısında Birleşik Krallık'ın Von Papen'e yönelik saldırı davasında yargılanan beşinci sanığı, Türk yetkililere teslim etmediği yazılmıştır. Gerekçe olarak ise Türkiye ile Suriye arasında sürgün anlaşması bulunmaması gösterilmiştir (Les Nouveaux Temps, "L'Angleterre refuse l'extradition du cinquieme accuse", 4 04 1942, s. 4). Le Petit Journal'ın 8 Nisan 1942 tarihindeki yazısında, mahkemeye dair yorumsuz bilgiler görülmektedir (Le Petit Journal, "La deuxième audience du procès d'Ankara s'ouvre aujourd'hui", 8 04 1942, s. 2). Le Figaro'nun 9 Nisan 1942 tarihli sayısında ise Sovyetler Birliği'nin mahkeme sürecine dair suçlamalarına değinilmiş, Sovyetlerin bu süreçte Ankara'ya baskı uygulayabileceği ifade edilmiştir (Le Figaro, "Le Process d'Ankara", 9 04 1942, s. 2).

26 Şubat 1942'de Le Temps'da suikast detayları verilmiş ve saldırı sonrasında, Ankara halkının büyük bir tepki gösterdiğini ifade etmiştir (Le Temps, "Un attentat contre M.von Papen à Ankara", 26 02 1942, s. 2). Aynı gazetenin bir gün sonraki sayısında da halkın suikasta tepkisi vurgulanmış, Ankara'daki vatandaşların Von Papen'e destek çıktığı belirtilmiştir. Gazete daha sonra Alman basınının yorumlarını yazmıştır. Buna göre suikast, Sovyet ve İngiliz gizli servisleri tarafından tertip edilmiştir. Bu da Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Eden'in Moskova'daki temasları ve Türkiye'deki İngiliz ajanlarının sayısının gittikçe artması ile ilişkilendirilmişti (Le Temps, "L'attentat contre Von Papen", 27 02 1942 s. 1). 2 Haziran 1942 tarihli Le Temps gazetesi, dava ile ilgili detaylıca bir yazı yayınlamış, Türkiye'nin tavrının akıllıca olduğunu eklemiştir. Sovyetlerin yoğun bir siyasi baskı yaptığını, ancak bunu başaramadıklarını yazmıştır. Gazete, Sovyet iddialarını da belirtmiştir. Sovyetlere göre suikast Almanlarca tertip edilmişti ve iki Rus vatandaşı da masumdu. Mahkemenin diplomatik boyutlarına da değinen gazete, Dışişleri Bakanı Saraçoğlu'nun Sovyet baskılarına karşı savunmaları için sadece hukuki kanıt getirmelerini, Sovyetlerin ve Sovyet basınının tutumunu değiştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Gazete, son satırlarda Türk-Sovyet ilişkilerinin soğuk olduğunu eklemiştir (DBTDA, 32050-126352-26, 1942-07-11; DBTDA, 38347-153285-28, 1942-07-11).

Le Courrier du Maroc gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısında "Von Papen'e karşı Ankara'da bir saldırı" başlıklı haberinde, Von Papen'e yönelik saldırının Sovyet ve İngiliz gizli

³ Gallica kütüphanesinden yapılan aramada Le Matin gazetesinde, Von Papen ile ilgili birçok haber yapılmış olmasına karşın, belgelerde adı geçen başlıklara rastlanılmamıştır.

servislerinin işi olduğu belirtilmiştir (Le Courrier du Maroc. Journal quotidien du Nord marocain, "Un attentat à Ankara contre M. Von Papen", 26 02 1942, s. 1).

L'Écho d'Alger gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısının "Von Papen'e karşı saldırı" başlıklı yazısında, suikastın failinin İngiliz ve Sovyet gizli servisleri olduğuna dair İsviçre menşeli bir haber görülmüştür (L'Écho d'Alger, "L'attentat contre M. von Papen", 26 02 1942, s. 2). Aynı gazetenin bir sonraki sayısında da Alman basınındaki yazılar gösterilerek suikast amacının Türkiye'yi savaşa sokma amacı taşıdığı ifade edilmiştir (L'Écho d'Alger, "L'attentat contre M. von Papen", 27 02 1942, s. 1). 6 Mart'ta ise saldırının failinin Türkiye'yi savaşa sokmak isteyen güçler olduğu yinelenmiştir (L'Écho d'Alger, "L'attentat contre M. von Papen", 6 03 1942, s. 1).

La Dépêche gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısında, İsviçre kaynaklı bir habere atfen saldırının failinin Secret Intelligence Service ve Guépéou olduğu belirtilmiştir (La Dépêche, "Une bombe explose à Ankara", 26 02 1942, s. 1).

Le Petit Marocain gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısındaki "L'attentat contre M. von Papen" başlığında, suikastı Sovyet gizli servisi GPU ile İngiliz istihbarat servisinin tasarladığı, saldırının planının ise Eden'in Moskova temasları sırasında yapıldığı belirtilmiştir (Le Petit Marocain, "L'attentat contre M. von Papen", 26 02 1942, s. 2).

L'Echo du Maroc gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısında, saldırının İngiliz ve Sovyet gizli servislerinin planladığı ifadesi görülmüştür (L'Echo du Maroc, "L'attentat Manqué Contre M. Von Papen", 26 02 1942, s. 1).

Le Grand écho du Nord de la France gazetesinin, 26 Şubat 1942 tarihinde, saldırıda İngiliz gizli servislerinin ve Charles de Gaulle'ün parmağı olduğu vurgulanmıştır (Le Grand écho du Nord de la France, "Pourquoi l'Angleterre en veut à M. von Papen", 26 02 1942, s. 2).

La Vigie Marocaine gazetesinin 26 Şubat 1942 tarihli sayısında suikastın Sovyet ve İngiliz gizli servisleri tarafından tertip edildiği yorumu görülmüştür (La Vigie Marocaine, "Après l'attentat contre M. Von Papen" 26 02 1942, s. 1).

27 Şubat 1942 tarihli Journal des débats politiques et littéraires gazetesinde suikastın İngiliz casuslarla ilişkisi vurgulanmıştır (Journal des débats politiques et littéraires, "Après L'attentat d'Ankara", 27 02 1942, s. 1).

27 Şubat 1942 tarihli Les Tablettes du soir gazetesinin haberinde Alman basınına değinilerek Birleşik Krallık'ın Türkiye'yi savaşa sürüklediğini yazmıştır. Türk halkının olaya çok büyük tepki verdiğini ve Von Papen'e destek olduklarını ifade etmiştir. Gazete Alman basınındaki haberlerden hareket ederek suikastı Sovyet ve İngiliz gizli servislerinin yaptığını eklemiştir (Les Tablettes du soir, "L'attentat Contre M. Von Papen", 27 02 1942, No 762, s. 1). Aynı gazetenin 7 Mart 1942 tarihli sayısında suikastın, Türkiye'nin tarafsızlık politikasına karşı yapıldığı yazılmıştır (Les Tablettes du soir, "L'enquête sur l'attentat contre M. Von Papen", 7 3 1942, s. 1).

L'Éclair: journal quotidien du Midi gazetesi ise 6 Mart 1942 tarihli sayısının "Von Papen'e karşı saldırı" başlıklı haberinde, suikastı Türkiye'nin tarafsızlık politikasına karşı olan güçlerin planladığı ifade edilmiştir (L'Éclair: journal quotidien du Midi, "L'attentat contre M. Von Papen", 6 3 1942, s. 3).

9 Mart 1942 tarihli France: liberté, égalité, fraternité, gazetesinin "Dünya çapında", başlıklı yazısında, İngiliz ve Rus çevrelerin saldırıyı yaptıklarına dair suçlamaları reddettiği, teşebbüsün bizzat Naziler tarafında tertip edilme ihtimali olduğu, Von Papen'in geçmişte de radikal Nazilerle düşmanlık içinde olduğu ifade edilmiştir (France: liberté, égalité, fraternité, "A Travers Le Monde", 9 03 1942, s. 3).

28 Mart 1942 tarihli Istamboul gazetesinin "Basın incelemesi" başlıklı derleme haberinde Von Papen'in suikast sonrası uzun bir yolculuğa çıkmasını irdelenmiş ve daha önce Hitler'in kendisine Avusturya'da suikast düzenlemesinden hareketle, bu suikastın de Naziler tarafından bir kurgu olduğunu ima etmiştir. Aynı şekilde o suikasttan sonra da Von Papen'in Almanyaya

hareket ettiğini ve Hitler'in Avusturya'yı işgal için bunu bahane gösterdiğini yazmıştır. Haberin sonunda ise Almanya'nın Türkiye'yi işgal etmek için bu olayı bahane edeceği tahmininde bulunmuştur (Istanbul, "Revue de la Presse", 28 03 1942, s. 3). Aynı gazetenin 8 Nisan tarihli sayısında, Alman basınına yer vererek gazetelerin, Sovyetler Birliği'nin Türkiye ve İsveç'e karşı bu tarz eylemlerine vurgu yaptığı haberi verilmiştir (Istanbul, "A Presse Allemande Repond a l'agence Tass", 8 4 1942, s. 1). 24 Eylül 1942 tarihli Istanbul gazetesinde, Von Papen suikast teşebbüsünden sonra yaşanan mahkeme sürecinin, Türk-Sovyet ilişkilerini zayıflattığını ve sürecin zor şartlar altında devam ettiğini belirtmiştir (Istanbul, "Le Temps fait l'eloge de la politique exterieure de la Turquie", 24 9 1942, s. 2).

L'Ouest-Éclair gazetesi, 9 Nisan 1942 tarihli sayısında suikastın Sovyetler Birliği ve Birleşik Krallık gizli servislerinin iş birliğiyle gerçekleştirildiği vurgulanmıştır (L'Ouest-Éclair, "Et toujours la guerre du pétrole", 9 04 1942, s. 1).

Le Réveil du Nord gazetesinin 16 Nisan 1942 tarihindeki haberinde mahkeme sürecinde Sovyet vatandaşlarının mahkemeyi engelleme taktiklerini uyguladığını ifade etmiştir (Le Réveil du Nord, "Le procès d'Ankara les inculpés Soviétiques poursuivent leur tactique d'obstruction", 16 04 1942, s. 2).

İngiliz Basını

İngiliz basını da suikast davasını yakından takip etmiştir. İngiliz Times gazetesi, 25 Şubat 1942'deki haberinde, sadece saldırının detayları hakkında bilgiler vermiştir (Times, "Bomb Explosion in Ankara, Papen's Narrow Escape", 25 02 1942, s. 4). Aynı gazetenin bir sonraki gün yayınlanan sayısında ise Alman yetkililerin saldırı için İngiliz gizli istihbarat servislerini suçladığı ifadelerine yer verilmiştir. Gazete ise bunun mümkün olmadığını, saldırı sırasında da İngiliz elçilik binasının da hasar gördüğünü eklemiştir (Times, "The Ankara Bomb Outrage, Nazis Blame Britain", 26 02 1942, s. 3).

Nisan'da Daily Mirror, Sovyet radyosunun Türkiye aleyhindeki yayını haber yapmıştır. Buna göre radyo, suçlanan iki Sovyet vatandaşından dolayı Türk mahkemelerini eleştirmişti. Suikastın Berlin tarafından yapıldığını, hâkimin suçlama dosyalarını Rusça'ya tercüme ettirmediğini, mahkemenin Almanlardan çekindiğini, Türk sanıkların *"içerlerinde saklı veya kaçak silâhlar bulunan ve Sovyet Sefareti binasına gizlice getirilen veya oradan gizlice çıkarılan bavul ve sandıklar"* hususundaki ifadelerinin hayal ürünü olduğunu söylemiştir (DBTDA, 32050-126352-63, 1942-04-08).

Diğer Ülkelerin Basını

Arnavutluk'taki Tomori gazetesinin "Von Papen saldırısının ardından Türkiye'nin sert tutumu" başlıklı yazısında saldırı sonrası Türkiye'nin olayı sert ve titizlikle araştırdığını ifade etmiştir. Türk halkının bu olay karşısında öfkелendiğini ve suikast teşebbüsünün ardından Türk polisinin Sovyet elçilik binasında, konsoloslukta ve Sovyet personel ofislerinde aramalar yaptığını belirtmiştir. Büyükelçilik binasının aranması esnasında bazı dosyalara el konulduğu bilgisi görülmektedir. Gazete, suikastın Sovyetlerce yapıldığından oldukça emin bir değerlendirmede bulunmuştur. Olay sonrasında ise çok sayıda İngiliz ve Rus menşeli kişilerin sınır dışı edildiği bilgisi görülmektedir (DBTDA, 32050-126352-98; 1942-02-10). Aynı gazetenin 8 Mart 1942 sayısında, "L'attentat a Von Papen" başlıklı haberinde faillerin Yugoslav kökenli olduğu ve bu coğrafyada İngiliz ve Sovyet gizli servislerinin yoğun çalıştığı bilgisi yazılmaktadır (DBTDA, 32050-126352-89, 1942-03-10). Tomori'nin Nisan ayındaki yayınlarında, sanık olan Sovyet vatandaşlarının mahkemedeki tavırları eleştirilmişti. Suikastın amacının ise Türk-Alman ilişkilerini bozmak olduğu burada da yinelenmiştir (DBTDA, 32050-126352-62, 1942-04-09). Tomori'nin 9-10 Nisan 1942 tarihli sayılarında ise iki Sovyet vatandaşının da Sovyet gizli servislerine üye olduğu, suçlulardan birinin tabancasının İngiliz yapımı olduğu vurgulanmış ve Türkiye'nin mahkeme süresinde Sovyetlerin baskılarından etkilenmediğini yazmıştır (DBTDA, 32050-126352-58, 1942-04-10).

İsveç basınından Dagens Nyheter gazetesinin 10 Mart 1942 tarihli sayısında Von Papen suikastı sonrası Türk polisinin Rus konsolosluğuna düzenlediği baskından bahsedilmektedir. Türkiye'nin bu işin Ruslar tarafından yapıldığını düşündüğü belirtilmiştir. Bununla birlikte Komünist ideolojiye sahip bazı öğrencilerle beraber bir Sovyet vatandaşının tutuklandığı bilgisi görülmektedir. Gazete, Müttefik basınının Sovyetler Birliği'ni işaret eden mevcut kanıtları önemsiz göstermeye çalıştığını da eklemiştir (DBTDA, 32050-126352-87, 1942-03-11).

İtalyan basınından Relazioni Internazionali de suikast hakkında bazı yazılar yayınlamıştır. Relazioni Internazionali'nin 11 Nisan 1942 tarihli ve "La Turquie vis a vis des Soviets" başlıklı haberinde mahkeme sürecinin siyasi durumu irdelenmiştir. Gazeteye göre bu dava, entrikaların, dış müdahalelerin ve gizli tehlikelerin görüldüğü bir süreçtir ve Türkiye'nin jeopolitik önemini daha da artırmıştır. Davanın seyri aynı zamanda Türkiye'nin tarafsızlık politikasını değiştirebilecek boyuttadır. İlerleyen bölümlerde gazetede, Türkiye'nin 1939 yılında Mihver karşıtı siyasetine de değinilerek, Türkiye'nin politikasının kendilerine göre günden güne daha makul ve daha dengeli bir hale geldiği ifade edilmiştir. Yazının sonunda, Von Papen suikastı ile Türkiye'nin asıl düşmanının Sovyetler Birliği olduğu ima edilmiştir (DBTDA, 32050-126352-52, 1942-04-20).

Macar basınından Uj Magyarság ise konuyla ilgili birkaç makale yayınlamıştı. Buna göre Temmuz sonunda, Müttefiklerin Hitler ve Papen arasındaki geçmiş düşmanlığa dair söylemlerine karşı nitelikte, Hitler ve Papen arasındaki geçmiş dostluktan bahsetmiştir. Türkiye'nin çok önemli jeopolitik konumu sebebiyle Hitler'in buraya kusursuz bir diplomat atadığını ifade etmiştir. İlerleyen satırlarda uzunca bir Papen övgüsü yapılmış, son satırlarda ise yargılama sürecini, milliyetçi Türkiye'nin Bolşevizme karşı olan mücadelesi şeklinde tanımlamıştır (DBTDA, 32050-126352-25, 1942-07-29).

Sonuç

24 Şubat 1942 tarihinde Von Papen elçilik yolunda suikasta uğramış ve bu olay dünya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır. Hem suikastın şekli hem suikastın failleri hem de suikast sonrası mahkeme süreci hakkında çeşitli yorumlar ve değerlendirmeler görülmüştür. Sovyet basını, özellikle İzvestiya ve Pravda gazeteleri, suikastın Türk-Sovyet ilişkilerini zayıflatma ve Türkiye'nin tarafsızlık politikasını değiştirme amaçlı yapıldığını ileri sürmüştür. Suçun Sovyet vatandaşları ile ilişkilendirilmesini iftira olarak tanımlamış, tertibatın Nazi Almanya'sı tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Sovyet basını, mahkeme sürecini de eleştirmiştir. Bu eleştiriler çoğunlukla, Sovyet vatandaşlarına yönelik suçlamalara dair belgelerin Rusça'ya tercüme edilmemesi ya da tercümelerin çok geç yapılması üzerine olmuştur. Bunun dışında Yugoslav göçmeni sanıkların çelişkili ifadelerine de değinilmiştir. Eleştiriler, daha sonra Türk mahkemelerinin geneline yönelik bir hale bürünmüştür.

Alman basını ise İstanbul'da Von Papen aleyhine dağıtılan bildirilere vurgu yaparak suikastın Sovyet GUEPOU ile İngiliz istihbarat servisi tarafından ve Stalin ile Churchill'in politikaları sonucunda yapıldığını belirtmiştir. Olayın diplomatik boyutlarında ise, Türk-Alman ilişkilerinin bu olaydan olumsuz etkilenmeyeceği, Sovyetler Birliği ve Birleşik Krallık'ın Türkiye üzerindeki baskının sonuçsuz kaldığı, Türk kamuoyunda öfke uyandırdığı, Birleşik Krallık'ın Avrupa'yı Bolşeviklere teslim ettiği ve uluslararası hukukun hiçe sayıldığı vurgulanmıştır. Bazı yayınlarda ise suikasta Charles de Gaulle'ün destekçilerinin de iştirak ettiği ifade edilmiştir. Mahkeme sürecinde ise Alman basını, Suriye'ye kaçmayı başaran suçluyu Türkiye'ye teslim etmeyen Birleşik Krallık'ı hedef almıştır. Bununla birlikte sanık olan Rusların kendilerini mağdur olarak göstermeleri ve mahkemeye karşı tavırları da eleştirilmiştir. Görüldüğü üzere hem Sovyet basını hem de Alman basını davayı iki zıt çerçevede aktarmıştır. Alman basınında sanıkların mahkemeye yaptıkları saygısızca tutumlarına karşılık Sovyet basını da sanıklara yapılan haksızlıkları vurgulamıştır.

Fransız basını da suikastı kendi içerisinde iki zıt çerçevede ele almış, Vichy hükümeti yanlısı basın Alman basını ile aynı üslubu kullanırken Özgür Fransa basını da olayın Naziler tarafından tertip edildiğini belirtmiştir. Alman basını doğrultusunda değerlendirmelerde bulunan

gazeteler şunlardır: Les Nouveaux Temps, Le Figaro, Le Temps, Le Courrier du Maroc, L'Écho d'Alger, La Dépêche, Le Petit Marocain, L'Echo du Maroc, Le Grand écho du Nord de la France, La Vigie Marocaine, Journal des débats politiques et littéraires, Les Tablettes du soir, L'Éclair: journal quotidien du Midi, L'Ouest-Éclair, Le Réveil du Nord. Suikastın Almanlar tarafından tertip edildiğini, Nazilerin bunu daha önce de Von Papen'e uyguladığını ve bu sayede Avusturya'yı ilhak ettiğini belirten gazeteler şunlardır: Echos de Syrie, France: liberté, égalité, fraternité ve Istanbul. Le Petit Journal ise olayları yorumsuz bir şekilde aktarmayı tercih etmiştir.

İngiliz basını Almanların yaptıkları suçlamaları çürütmeye çalışmıştır. Arnavutluk basını, Alman basını ile benzer yorumlarda bulunmuş, olayın Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirildiğini sürekli olarak vurgulanmış ve mahkeme detaylarından kendi tezlerini destekleme çabaları görülmüştür. İsveç basınından sadece bir gazete konu ile ilgili yorumda bulunmuş, o da olaydan Sovyetler Birliği'ni sorumlu tutmuştur. İtalyan basınından Relazioni Internazionali gazetesi ise Türkiye'nin jeopolitik ağırlığına dikkat çekerek onun asıl düşmanının Sovyetler Birliği olduğunu ifade etmiştir. Son olarak Macar basınından Uj Magyarság gazetesi de İtalyan basını ile benzer bir üslup kullanmıştır.

Dış basın çalışmalarında genel itibariyle anti demokratik rejimlerin gazetelerindeki tek seslilik incelenmiş ve bu husus eleştirilmiştir. Ancak Papen'e yapılan suikast teşebbüsü sonrası yayınlanan gazete haberleri, demokratik ülkelerin gazetelerinde de tek sesliliğin görülebileceğini göstermiştir. Burada da beklendiği üzere dış basın, olaya tarafsız bir gözle bakmamış, kendi hükümetinin politikaları doğrultusunda yorum ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Hatta öyle ki, iki farklı hükümetin olduğu Fransa gibi ülkelerde de hükümet politikalarından bağımsız bir yorum ya da değerlendirme görülmemiştir. Elbette ki bu, kutuplaşma ve propaganda savaşının yoğun olarak hissedildiği İkinci Dünya Savaşı gibi bir savaş arenasında beklenen bir şeydir. Ancak yine de haberler tek merkezden çıkmışçasına birçok ülkeye yayılmıştır. Bu da suikast sonrası devletlerin, hem gazeteler yoluyla yapılan propaganda mücadelesini anlamak hem de basın-tek seslilik-rejim temalı çalışmaları anlamlandırmak için iyi bir örnek olmuştur.

KAYNAKLAR

- BERND J.; FISCHER, B. J. (1999). *Albania at War, 1939-1945*, West Lafayette: Purdue University Press.
- CLODFELTER, M. (2017). *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures 1492-2015*, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- Documents Diplomatiques Français (2002). *1939, 3 Septembre-31 Décembre*. Ministère des Affaires Étrangères. Bruxelles: Commission de Publication des Documents Diplomatiques Français.
- Documents On German Foreign Policy, 1918-1945, Series D, Volume XII, Doc. No. 568.
- Documents On German Foreign Policy, 1918-1945, Series D, Volume XII, Doc. No. 648.
- GÜLMEZ, N.; DEMİRCİ, E. (2013). "Von Papen'in Türkiye Büyükelçiliği" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* C.13, (27), 225-250.
- PAPEN, F. (1952), *Memoirs*, London.
- SIRAKAYA, S. (2014). "Von Papen suikastinde Sovyet izleri ve Sovyet basının tutumu". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 379-392.

Arşiv Belgeleri

- Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, İkinci Dünya Harbi, 3-0-4.
- Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi [DBTDA] 32048-126112-1, 1941-06-18.
- DBTDA, 32048-126113-5, 1941-06-18.
- DBTDA, 32050-126352-18, 1942-10-01.
- DBTDA, 32050-126352-25, 1942-07-29.
- DBTDA, 32050-126352-26, 1942-07-11.
- DBTDA, 32050-126352-29, 1942-06-25.
- DBTDA, 32050-126352-34, 1942-06-21.
- DBTDA, 32050-126352-45, 1942-04-10.
- DBTDA, 32050-126352-46, 1942-05-06.
- DBTDA, 32050-126352-51, 1942-05-05.
- DBTDA, 32050-126352-52, 1942-04-20.
- DBTDA, 32050-126352-53, 1942-04-20.
- DBTDA, 32050-126352-56, 1942-04-17.
- DBTDA, 32050-126352-57, 1942-04-12.
- DBTDA, 32050-126352-58, 1942-04-10.
- DBTDA, 32050-126352-60, 1942-04-09
- DBTDA, 32050-126352-61, 1942-04-09
- DBTDA, 32050-126352-62, 1942-04-09
- DBTDA, 32050-126352-63, 1942-04-08
- DBTDA, 32050-126352-66, 1942-04-07.
- DBTDA, 32050-126352-67, 1942-04-07.
- DBTDA, 32050-126352-68, 1942-04-07.
- DBTDA, 32050-126352-70, 1942-04-08.
- DBTDA, 32050-126352-73, 1942-04-07.

DBTDA, 32050-126352-74, 1942-04-06.
DBTDA, 32050-126352-87, 1942-03-11.
DBTDA, 32050-126352-88, 1942-04-18.
DBTDA, 32050-126352-89, 1942-03-10.
DBTDA, 32050-126352-91, 1942-03-07.
DBTDA, 32050-126352-95; 1942-03-04.
DBTDA, 32050-126352-98; 1942-02-10.
DBTDA, 38347-153285-28, 1942-07-11.
DBTDA 32100-126852-29, 1941-06-18.

Sürelî Yayınlar

France: liberté, égalité, fraternité.
Images, Maison d'édition Dar-el-Hilal (Le Caire).
Istanbul.
Journal des débats politiques et littéraires.
L'Écho d'Alger.
L'Echo du Maroc.
L'Éclair: journal quotidien du Midi.
L'Ouest-Éclair.
La Dépêche.
La Vigie Marocaine.
Le Courrier du Maroc.
Le Figaro.
Le Grand écho du Nord de la France.
Le Matin.
Le Petit Journal.
Le Petit Marocain.
Le Réveil du Nord.
Le Temps.
Les Nouveaux Temps.
Les Tablettes du soir.
Times.